

KAKVU NAMJENU DATI PROSTORU PORUŠENE MEMORIJALNE CRKVE s. FRANJE U SENJU

I

Stari dio Senja, izrađen unutar obrambenih zidina, po svojoj urbanističkoj fizionomiji tipičan je srednjovjekovni grad sa samo nekoliko većih prostornih akcenata, trgova: trgom pred starim kaštelom (gdje se 'okupljalo građanstvo u vojno-obrambene svrhe), trgom pred katedralom i uz nju (gdje se odvijao sav javni politički i vjerski život grada) i konačno trgovačkim trgom u blizini gradskih vrata i mora, tzv. »Mala placa«. Sve ostalo je gusto izgrađena površina stiješnjena unutar gradskih zidina, s organskim spletom uskih krivudavih ulica koje se samo kadikad na križanjima proširuju u malene trgove. Upravo taj karakter grada, pun ambijentalnih vrijednosti što ga je Senj uspio sačuvati tokom svih proteklih stoljeća i usprkos nekim »modernizacijama« krajem XIX stoljeća i razaranjima posljednjeg rata, daje najveću urbanističko-arhitektonsku vrijednost Senju i rijetka je dragocjenost koja se ne smije uništiti.

Dakako da novo vrijeme traži nova rješenja ali ih treba uskladiti s postojećim vrednotama kako ne bi poremetila postojeći sklad, koga nisu do sada poremetila stoljeća što su prohujala Senjom i u njemu gradila.

U tom starom dijelu grada, čak ni obzirom na današnji povećani promet, nema potrebe za nekim novim prostornim proširenjima, novim trgovima manjih ili većih dimenzija, a pogotovo ne za onima koji bi u krajnjoj liniji služili kao parkirališta, što tako često postaje nova funkcija mnogih trgova — suprotno njihovoj osnovnoj namjeni. Zbog veličine grada unutar zidina nema također ni potrebe u njih uvoditi tranzitni promet jer i veliki evropski gradovi isključuju danas automobilski promet iz svojih srednjovjekovnih središta.

U razaranjima II svjetskog rata stradale su cijele ulice, mnogi pojedini objekti, a među njima i franjevačka crkva koja se bila skladno uklopila u srednjovjekovni ambijent, raster ulica, iako je izgrađena bila na toj lokaciji sredinom XVI stoljeća. Od crkve je ostao sačuvan samo toranj i da taj prostor ne služi kao parkiralište i igralište ograđen je drvenom ogradom i tim naglašenije traži svoje konačno rješenje.

Pred nekadanjim glavnim pročeljem crkve tipično je srednjovjekovno proširenje na križanju ulica, uz dva nekadanja pročelja teku uske ulice, dok se crkva četvrtim pročeljem bila priljubila uz otvoreni prostor što su ga okruživala krila njegova samostana. Pa bez obzira na sadržaj objekta koji bi se ovdje mogao podići, očito je da bi ovdje prilikom nove izgradnje trebalo zadržati obrise starijeg objekta, crkve sv. Franje, da se sačuva kontinuitet doživljaja urbanističkog sklada srednjovjekovnih ulica, gradskih otvorenih prostora.

Kakvu bi namjenu trebalo dati novom objektu izgrađenom na prostoru sv. Franje?

II

Prije prijedloga za namjenu objekta na tom lokalitetu treba barem u glavnim linijama ponoviti više-manje poznatu povijest i utvrditi vrijednost tog porušenog objekta.

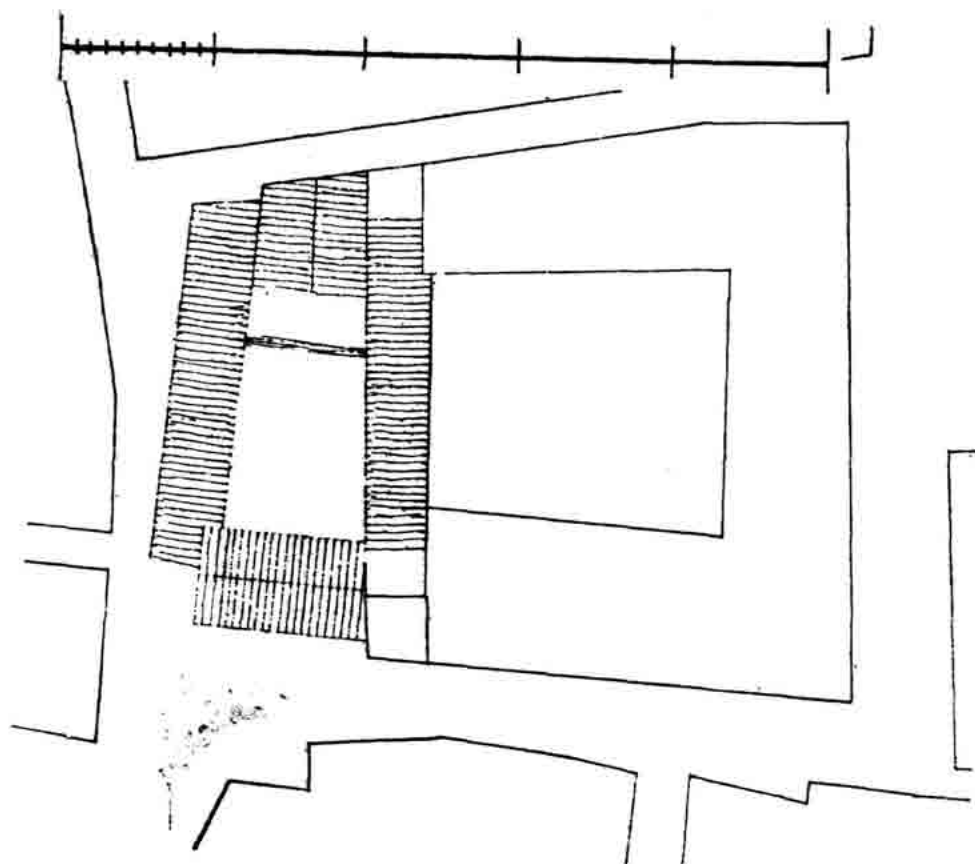
Sl. 105. — Pročelje crkve sv. Franje u Senju (stanje 1940).

Franjevački red javlja se u Senju 1272. godine,¹ svega četrdesetak godina iza kako je uveden u Hrvatsku,² pa se u darovnici koja je datirana 13. ožujka iste godine u Rabu prvi puta spominje i njihova senjska crkva, a tokom narednih godina, 1292,³ 1293,⁴ 1295.⁵ u raznim darovnicama spominje se i njihov senjski samostan.

Osim darovnice iz 1272. g. i onih kasnijih koje spominju franjevačku crkvu i samostan u Senju, mnogi najstariji historičari Senja (Valvazor 1689. g., Pavao Vitezović 1696., Farlati 1769. a prema njima i mnogi kasniji) navode da je franjevačka crkva izgrađena 1297. g., a posvećena 1298. g.⁶ Pavao Vite-

Sl. 106. — Crkva sv. Franje posljednje počivalište senjskih uskoka, poslije njemačkog bombardiranja Senja. 8. listopada 1943. g.

Sl. 107. — Urbanistički smještaj Uskočkog mauzoleja u Senju.

zović tako kaže: »1297. Linard i Dujam Knezi Frangepani zidasse Klostar s. Ferencu pri Szenyu koga pak Lenkovich porusi«. ¹ Dok Valvasor saopćava da su zbog opasnosti od Turaka zgrade izvan grada napuštene i da je započeta izgradnja crkve i samostana u gradu, unutar zidina. Farlati također navodi da je samostan sa crkvom izgrađen 1297. g. bio izvan grada, »suburbanum«, što također jednom darovnicom potvrđuje knez Dujam Frankopan 14. septembra 1481. g., ² navodeći da je on »prope muros civitatis«.

Ove proturječnosti navode na pomisao da se možda radi o dvije crkve S. Franje, od kojih je ona prva sa samostanom, (možda potpuno skromna oblika) bila izgrađena u samom gradu ³ 1272. g., te je možda upravo na tom

¹ Smičiklas: Codex diplomaticus V, Zagreb 1907, 622:70

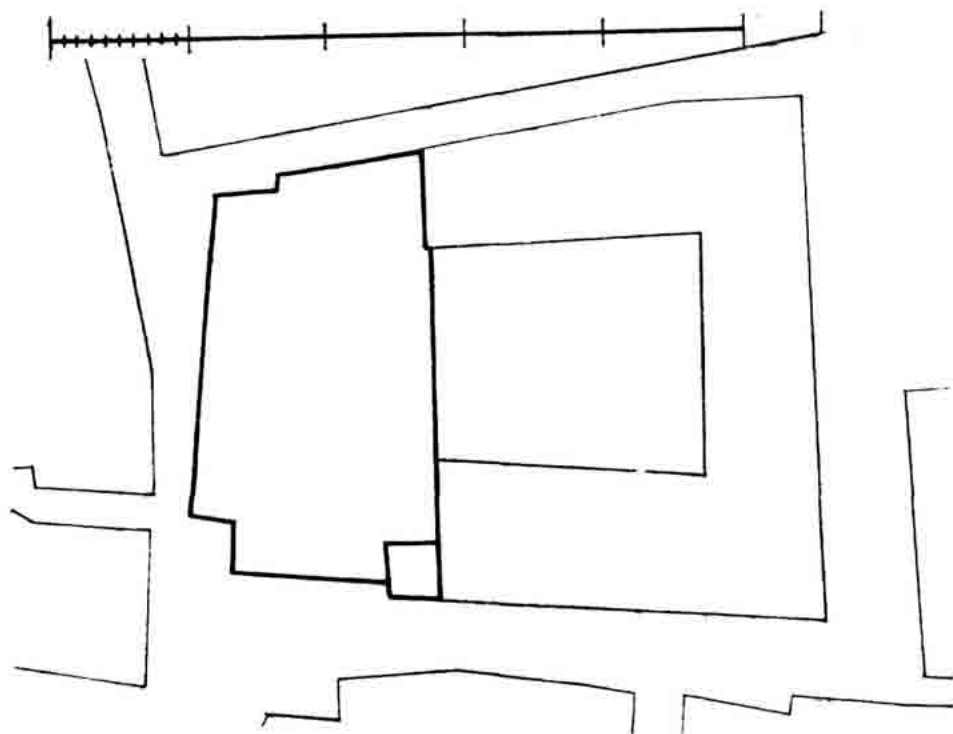
² Šenoa: Franjevci, Hrvatska, ELU 2, Zagreb 1962, 324

³ Smičiklas: Codex diplomaticus VII, Zagreb 1909, 81:3:68

⁴ Smičiklas: op. cit. 157:8:137

⁵ Smičiklas: op. cit. 212:3:192

⁶ Smičiklas: op. cit. 303:262

Sl. 108. — Urbamistički smještaj crkve sv. Franje u Senju.

mjestu u XVI stoljeću locirana nova, izgrađivana u eri kada se zbog opasnosti od Turaka ruše objekti izvan zidina i neki od njih izgrađuju unutar obrambenog pojasa (a o tome možda svjedoči i tlocrt te kasnije crkve) dok je reprezentativna crkva franjevac sa samostanom izgrađena 1297. g. uz pomoć knezova Frankopana izvan zidina grada u predjelu zvanom sv. Petar.¹⁰ Frankopani, ti »vječiti potestati i upravitelji grada Senja« uređuju u njoj svoju obiteljsku grobnicu koja tu ostaje sve do XV stoljeća, kad im obiteljska grobnica postaje crkva na Trsatu.¹¹

O daljnjoj sudbini crkve izvještava nas uz Valvasora ponovno Pavao Vitezović:¹² »1559: Razorisse fratri Klostar S. Ferenca izvan Szenya i novoga nutri pocesse zidatti . . . « To je vrijeme kada se ruše svi objekti izvan zidina, kako ne bi mogli poslužiti napadačkim Turcima za zaštitu. U tom stoljeću

⁷ Pavao Vitezović: *Kronika iliti spomenek vszega szveta vekov*, Zagreb 1696:97

⁸ Sladović: *Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske*, Trst 1856, 243

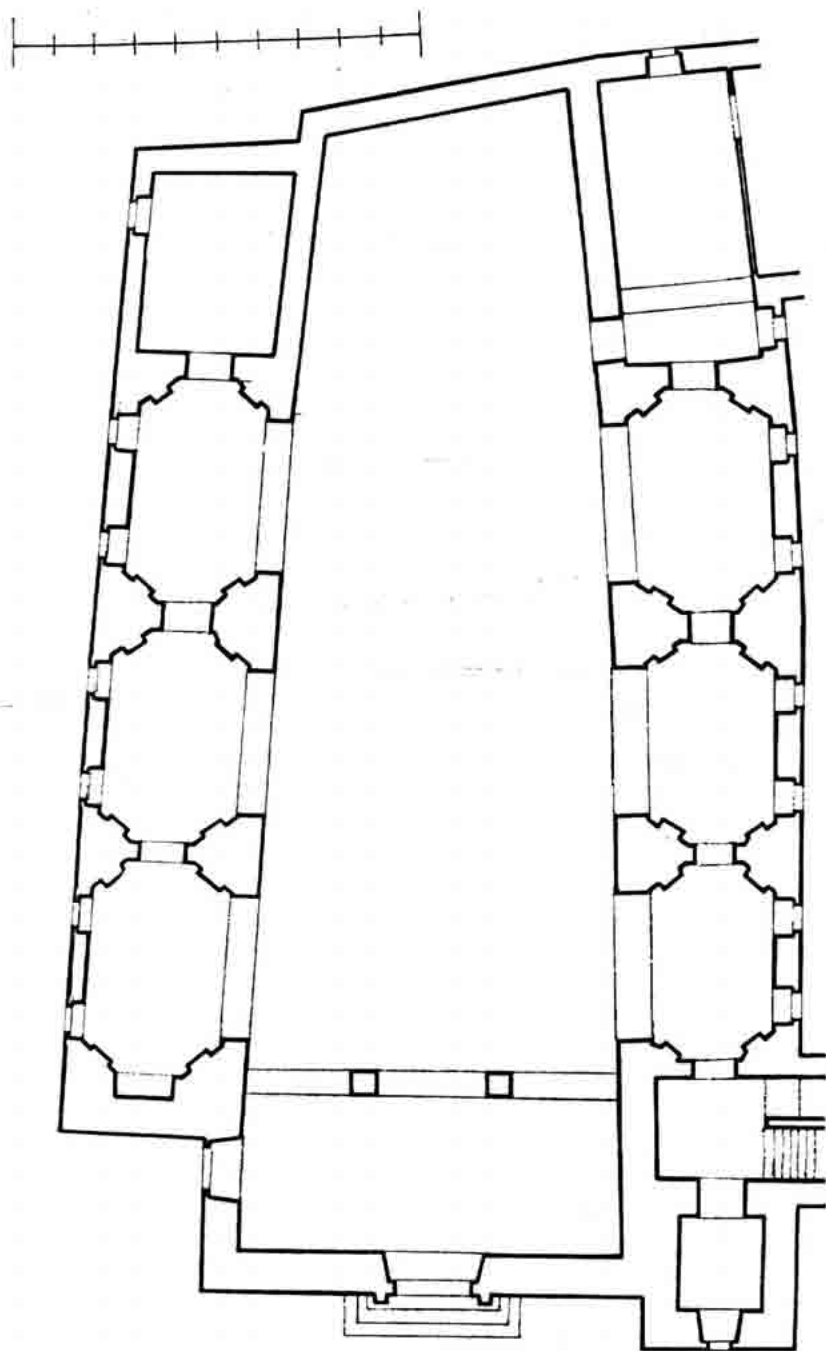
⁹ Frančišković: *Crkva sv. Franje u Senju, Bogoslovska smotra XIX*, Zagreb 1931:413

¹⁰ Tijan: *Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskog naroda*, HKS: Senj, Zagreb 1940:15

¹¹ Frančišković: *op. cit.* 420

¹² Pavao Vitezović: *op. cit.* 151

¹³ Magdić: *Topografija i poviest grada Senja*, Senj 1877:57

Sl. 109. — Tlocrt crkve sv. Franje u Senju prema arhitektonskom snimku iz 1894.

koje strepi pred navalom Turaka, koji postaju ozbiljna prijetnja i Senju iza pada Like i Krbave 1528. g., učvršćuju se i senjske gradske zidine. Na zapovijed kralja Ferdinanda I,¹³ koju potvrđuje papa Pavao III 1547. g.,¹⁴ ruši se i franjevački samostan sa crkvom izvan zidina, u sv. Prtru, kako je to Pavao Vitezović naveo. Dok se ostali samostani što su bili izvan zidina tom prilikom napuštaju, jedino se franjevcima podiže novi unutar zidina, pokraj crkve sv. Duha.

U to je vrijeme senjski kapetan bio Ivan Lenković — graditelj utvrde Nehaj povrh Senja — pa je na glavnom pročelju sa lijeve strane portala novosagrađene crkve franjevac, bila postavljena ploča s njegovim grbom i natpisom:¹⁵

REGNANTE SERENISSIMO PRINCIPE ET D.
DNO. FERDINANDO DIVINA FAVENTE
CLEMENTIA ROMANORUM. HUNGARIE
BOHEMIE, MALMATIE, CROATIE, ETC.
REGE, INFANTE HISPANIE. ARCHIDUCE
AUSTRIE. ETC. INVICTISSIMO. TEMPORE
CAPITANEATUS DOMINI IONNIS
LENCOVICH SVE MAIESTATIS COM-
MISSARII ET CAPITANEI. MDLVIII.

S druge strane renesansnog portala stajao je stari i novi grb Frankopana (vjerojatno prenesen iz stare crkve izvan zidina), dok je ispod rozete bio reljef sa sedam likova svetaca (možda također prenesen iz stare porušene crkve, kao što je to možda bio i sam kamen klesanac pročelja).

Iako se u nekim kasnijim dokumentima spominje samostan sv. Franje, na primjer 1554. g.,¹⁶ 1612. g.,¹⁷ 1720. g.¹⁸ ništa iz njih ne saznajemo o samom objektu. Ni grafička dokumentacija ne daje neke detaljnije točrtne podatke o tom objektu, kao uostalo ni o drugim sakralnim objektima. Ipak Valvasorova veduta iz 1689. g. prikazuje uz katedralu još jedan veći sakralni objekt, očito crkvu S. Franje — jer je od svih u Senju spominjanih sakralnih objekata, (kojih je u Valvasorovo vrijeme bilo četrnaest, a tokom poznate povijesti Senja tridesetak) bila ona najveća — i uz nju toranj poput kule, kakav je u to vrijeme bio i toranj katedrale, fortifikacionog karaktera. Tek veduta iz 1749. g. prikazuje taj toranj sa pokrovom kakav je i danas na njemu, uz natpis: franc. kloster.

Na samostanskom objektu sačuvan je kameni dovratnik gotičke profilacije sa natpisom: 1693. O. A. M. D. G. (danas u prizemlju na ulaznim vratima u gostionicu »Lipa«) koji možda govori o nadogradnji II kata samostana ili možda o nekom njegovom proširenju.¹⁹

¹⁴ Sladović: op. cit., 234

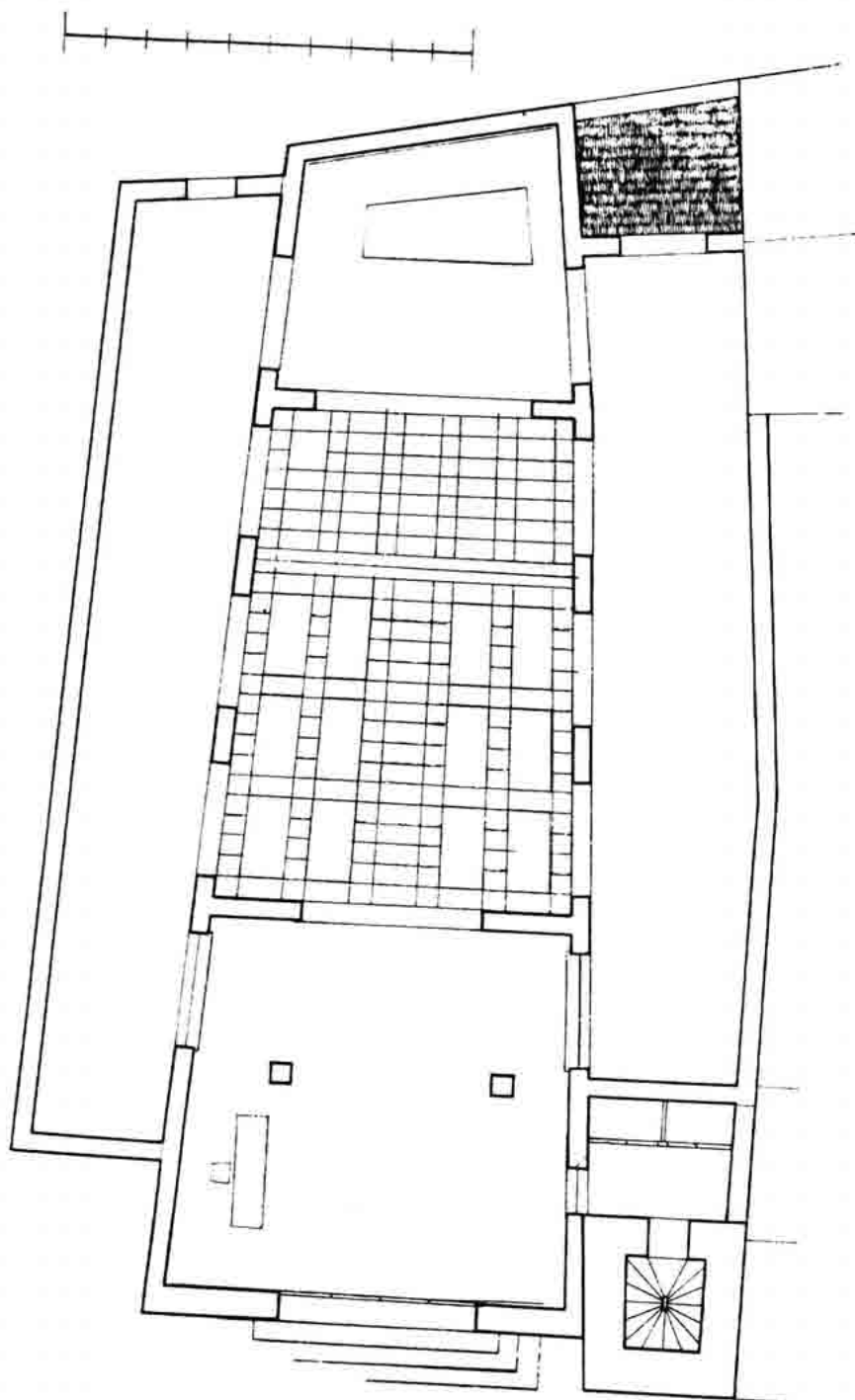
¹⁵ Kukuljević: Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah itd, Zagreb 1891, 244:816

¹⁶ Lopašić: Spomenici hrvatske krajine I, Zagreb 1885, 18:XI

¹⁷ Lopašić: Spomenici hrvatske krajine II, Zagreb 1885, 19:XVIII.

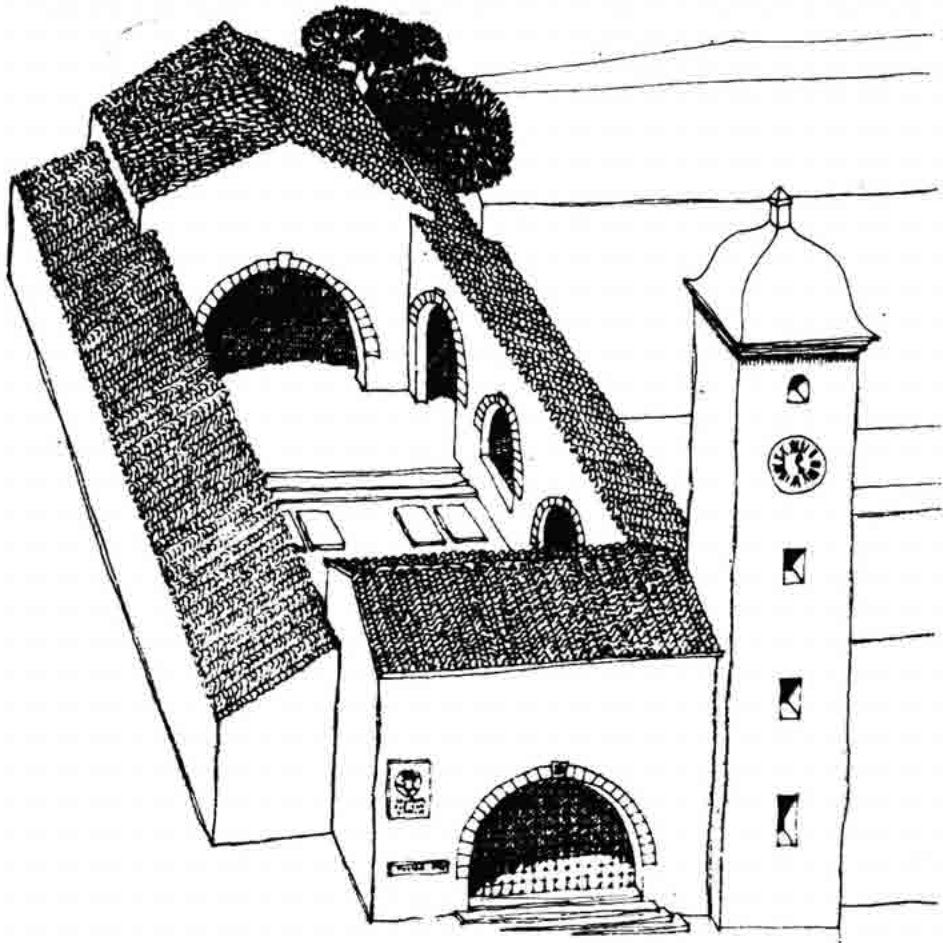
¹⁸ Lopašić: Spomenici hrvatske krajine III, Zagreb 1889, 331-8:CLXXXVII.

¹⁹ Frančišković: op. cit., 417

Sl. 110. — Tlocrt prizemlja Uskočkog mauzoleja u Senju.

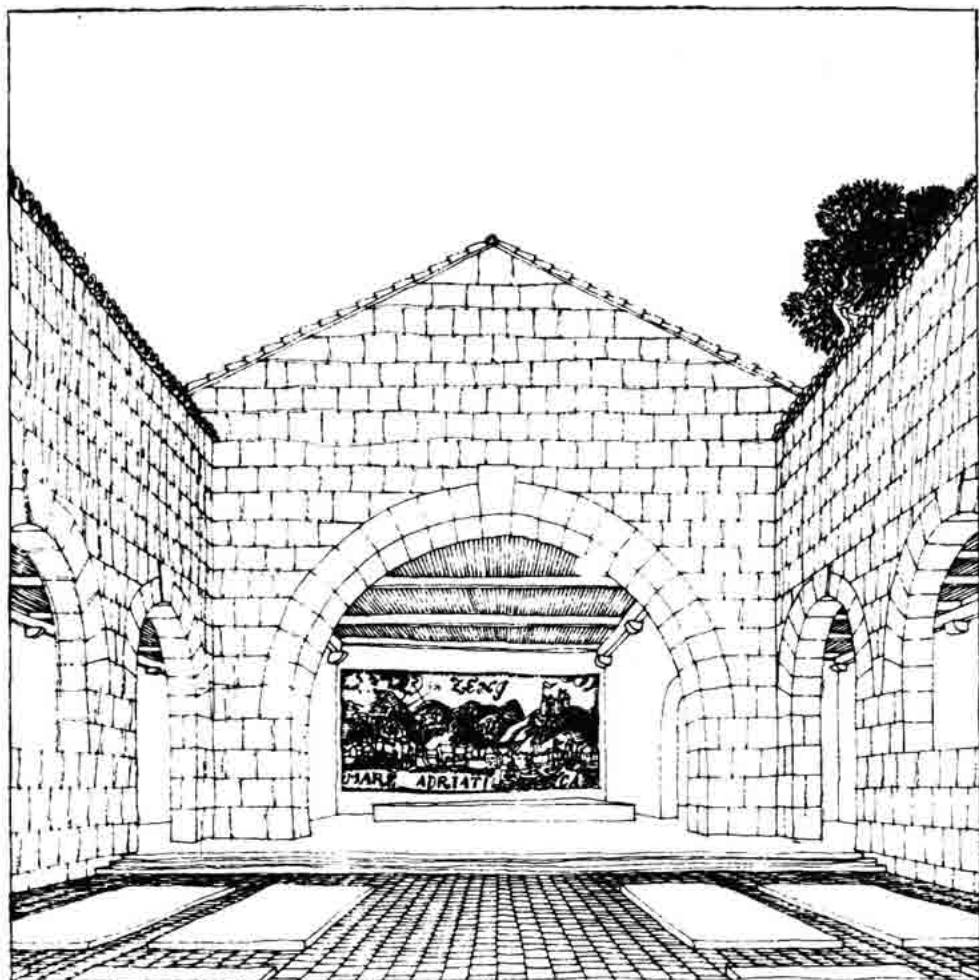
Sl. III. — Perspektivni prikaz budućeg Uskočkog mauzoleja u Senju.

U crkvi je stajao natpis iz 1740. g.²⁰ koji spominje obnovitelja senjske katedrale, senjskog biskupa Čolića: GEORGIO WOLFGANGO CHIOLICH LEWENSBERG u tekstu povezanim sa crkvom sv. Franje:

» ... ECCLESIAM IN HONOREM
S FRANCISCI
SOLEMNI RITU DEDICANTI
VIII. KALEN. FEB. MDCCXL.
MONVMENTVM HOC FRATRES
MINORES GRATI POSUERE.«

Kako natpis govori o svečanom posvećenju crkve, navodi na misao da je on i tu crkvu obnovio. No do koje mjere?

Godine 1863.²¹ umetnuti su u pročelje pačetvorinasti prozori i postavljeno je stepenište pred glavnim ulaz, a 1888. g.²² restauriran je interieur

Sl. 112. — Perspektivni prikaz unutrašnjosti Uskočkog mauzoleja u Senju.

crkve, te su tom prilikom²³ nadgrobne ploče što su tvorile tlo crkve bile izvađene sa poda i ugrađene u crkvene stijene, a u isto vrijeme, ili tek nešto iza te obnove, nadograđena je jedna kapela uz samo svetište.²⁴ To je već vrijeme kada su franjevci bili napustili Senj, jer je 1785. g. Josip II ukinuo samostan,²⁵ i biskup Ježić preuređuje objekt samostana 1806. g. za bogoslovno sjemenište. Ono gori 1810. g., popravlja se 1816. g., a restaurira se 1896. godine.²⁶ Kao »Seminarium« taj je objekt označen na planovima Senja iz 1839. g. i 1857. g. Iz tog razdoblja je i kameni spomenik u klaustru bivšeg samostana, tj. sjemeništa, iz 1875. g., te još danas u njemu stoji. Nekadašnji samostan danas je sjedište Općinske skupštine.

Iz XIX stoljeća su i jedini značajni opisi crkve, od kojih onaj Kukuļjevića potiče iz 1856. g.²⁷ (štampan 1873.g.), a onaj Magdića iz 1877. g.²⁸

Najvrijednija sačuvana dokumentacija o izgledu crkve, njenom tlocrtu i prostoru, arhitektonski je snimak civ. inž. Vjekoslava Horačkera iz 1894. g., tadanjeg voditelja radova oko preuređenja vodovoda u Senju. Ti snimci tlocrta, presjeka i glavnog pročelja publicirani su u časopisu Veisti društva inžinira i arhitekata XV/1, 1894, dok popratni tekst daje Chvala pod naslovom: Crkva sv. Franje u Senju.

Dolazi ratno vrijeme i 1943. g. crkva je potpuno srušena.²⁹ Jedino toranj preživljuje ratna razaranja,³⁰ ali je raspuknut i provizorno samo učvršćen,³¹ te se danas ponovno sve više rastvara, dobiva sve novije i jače pukotine.

Crkva sv. Franje često je opisivana kao »romanska bazilika«,³² no prema sačuvanim arhitektonskim snimcima po tlocrtu je rano-gotička tipično franjevačka bazilika, u kojoj se glavna lađa svojom cijelom širinom povezuje sa svetištem, što odgovara duhu franjevačkog reda kome je težnja što veća povezanost sa vjernicima.

Takav tip crkve karakterističan za rane franjevačke crkve ostaje biljeg i kasnije izgrađivanih propovjedačkih franjevačkih crkvi, u kojima glavna lađa crkve svojom cijelom širinom prelazi u svetište. Prema tome, makar je ova nova senjska crkva S. Franje bila izgrađena u XVI stoljeću, izgrađuje se barem tlocrtno i prostorno (a vjerojatno i bar donekle oblikovno) u duhu ranijih franjevačkih crkvi, skromne rane gotike. Odgovarajući svojem vremenu dobiva renesansni portal, a kasnije prilikom obnove u interieuru klasicističke profilacije.

Crkva nije imala nekih svojih izuzetnih arhitektonskih vrijednosti, kakvih ima na primjer pročelje senjske katedrale, što je prilikom njene poslijeratne obnove došlo do izražaja.

Ali vrijednost te crkve bila je u njenom sadržaju. Ona je posjedovala važnost starih vrijednosti. Do obnove crkve 1888. g. njen pod tvorili su grobovi pokriveni grobnim pločama koje su zatim bile uzidane u zidove crkve. I upravo su ti grobovi, te grobne ploče oni dragocjeni spomenici Senja po kojima je ta crkva imala za Senj i njenu povijest izuzetno značenje. Počevši od najljepšeg senjskog likovnog spomenika iz XV stoljeća — nadgrobne ploče Ižote Frankopan — rođene kneginje aragonske i estenske, kćerke gospodara Ferrare i Modene,³³ rano umrle žene kneza Stefana II Frankopana, koja je umrla 1456. g.³⁴ i čija je nadgrobna ploča prenijeta iz stare crkve izvan zidina

²⁰ Kukuljević: op. cit., 253-4:852

²¹ Frančišković: op. cit., 414, 417

Tijan: bilješke uz slike HKS: Senj, Zagreb 1940, (41) 62

²² Szabo: Arhitektura grada Senja, u KHS: Senj, 42

²³ Chvala: Crkva sv. Franje u Senju, Viesti društva inžinira i arhitekata XV/1894, 1

Frančišković: op. cit., 420

Tijan: Senj, Zagreb 1931, 35

Szabo: op. cit., 42, 43

²⁴ Frančišković: op. cit., 417

²⁵ Tijan: op. cit., 37

²⁶ Tijan: op. cit., 38

²⁷ Kukuljević: Putne uspomene iz Hrvatske, Dalmacije, Arbanije, Krfa i Italije, Zagreb 1873, 23

²⁸ Magdić: op. cit.

²⁹ Glavičić: Vodič po Senju i okolici, Rijeka 1962, 12-14

³⁰ Perčić: Rad konzervatorskog zavoda na Rijeci, Zbornik zaštite spomenika kulture I/1950, Beograd 1951, 190

³¹ Perčić: Konzervatorski radovi u Istri i Hrvatskom primorju od 1949 do 1954 godine, Zbornik zaštite spomenika kulture VI-VII, 1955-6, Beograd 1955, 293

³² Chvala: op. cit., 1

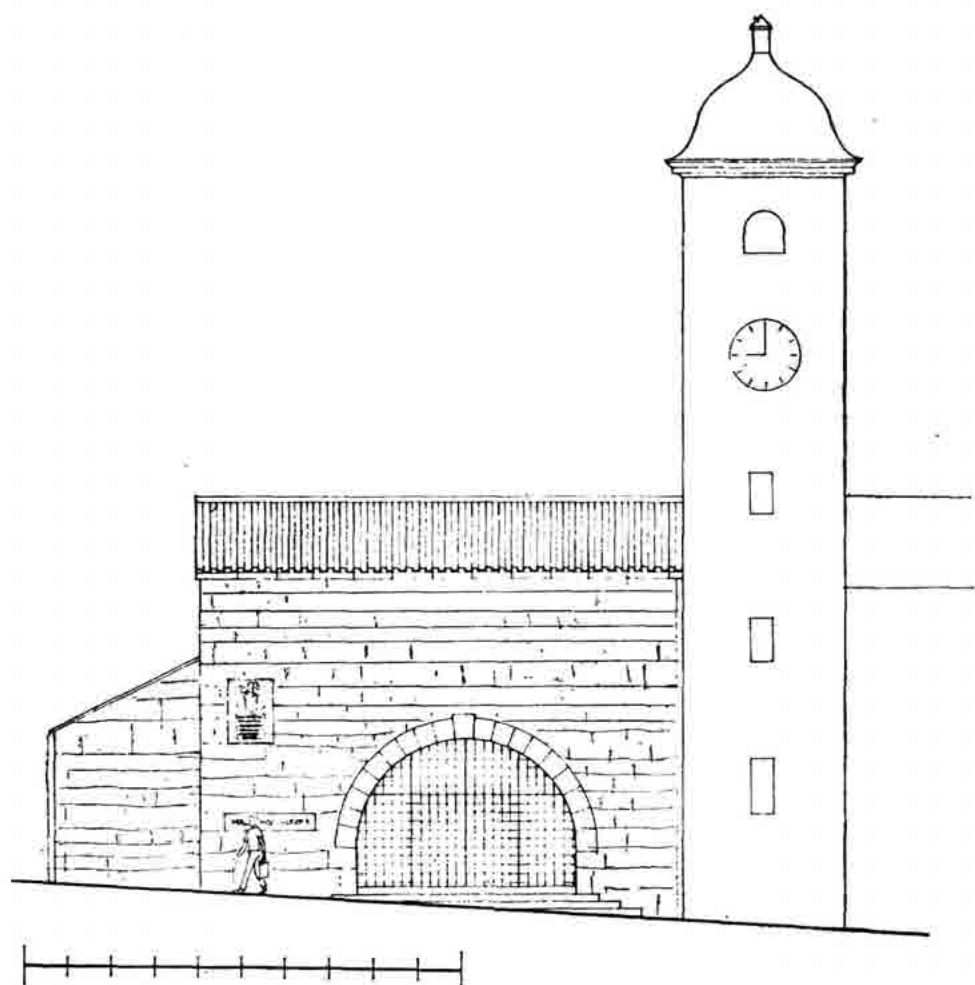
Frančišković: op. cit., 414

³³ Tijan: bilješke uz sliku HKS: Senj, 43/62

³⁴ Kukuljević: Nadpisi, 237-8:790

u ovu novosagrađenu — nizale su se tu druge nadgrobne ploče slavnih senjskih obitelji koje su dale mnoge uskoke.

To znači da je ta crkva bila usko povezana sa životom grada, da je doista bila Panteon senjskih uskoka, posljednje njihovo počivalište. A uskoci su bili branitelji ovoga grada i ove zemlje, prkoseći svim osvajačima bilo na moru bilo na kopnu. Zahvaljujući njima Senj nikada nije bio pokoren, nikada tuđinska noga nije stupila na senjsko tlo.

Sl. 113. — Glavno pročelje Uskočkog mauzoleja u Senju.

Pa kako su na tom tlu bili oni pokapani — a oni znače povijest, a povijest učvršćuje sadašnjost — već je u prvim godinama poslije rata nastala zamisao, inicijativom tadanjeg predsjednika Senjskog muzejskog društva dra Vuka Krajača, da se na tom mjestu podigne Uskočki mauzolej koji bi trajno oživljavao uspomenu na njih.

Sam urbanistički prostor, kako je to u uvodu izloženo, traži na tome mjestu objekat koji bi se tlocrtno pridržavao obrisa starije — crkve sv. Franje. Preostali pak zvonik crkve, koji se želi sačuvati, traži uza se neki sadržaj koji bi mu barem donekle odgovarao, objekt koji bi smio imati stanovitu monumentalnost.

Tako i s urbanističkog stanovišta objekt Uskočkog mauzoleja odgovara tom prostoru.

Dakako da postoje i druge mogućnosti arhitektonskog rješenja za takav objekt.

III

Prema predloženim skicama idejnog arhitektonskog rješenja, izrađenim na molbu prof. Ante Glavičića, direktora Gradskog muzeja u Senju i pokre-

Sl. 114. — Grb Ivana Lenkovića iz 1552. na pročelju bivše crkve sv. Franje u Senju.

tača obnovljene akcije, uskočki bi mauzolej tlocrtno zadržao vanjske obrise crkve sv. Franje. Tako bi urbanistička situacija tog užeg područja ostala ista, a tok ulica uza nj kao i mali trg koji nastaje križanjem ulica pred glavnim pročeljem, ostali bi nepromijenjeni. Kao što i današnji objekt općinske skupštine — prije franjevački samostan — ima za samostan tipično središnje dvorište, klaustar, taj od svakog vanjskog života odijeljeni nenatkriti prostor, tako bi i sam Mauzolej sadržavao unutarnji otvoreni prostor, patio, oko kojeg bi tekao zatvoreni prostor na čijim bi zidovima bile izložene nadgrobne ploče iz stare crkve sv. Franje. Naglašeni dio nasuprot glavnom ulazu na svojim stijenama mogao bi biti ukrašen reljefima, mozaikom ili slikarijom što prikazuje uskoke, zorno predočujući i oživljujući njihove mnogobrojne aktivnosti, dok bi sam prostor mogao biti obogaćen i nekom skulpturom u njihovu počast. Skulptura sličnog sadržaja — možda sada u smislu vječne vatre — mogla bi stajati i pred tim naglašenim dijelom na otvorenom, jer je zamišljeno da se natkrivenim prostorom kontinuirano obilazi oko otvorenog centralnog patia.

A taj otvoreni centralni patio zamišljen je u dva nivoa; niži bi nivo bio popločen tako da samo legalnim nadvišenjem nekih ploha stanovitih dimenzija evocira ploče nad grobovima koji su na tom mjestu stoljećima bili posljednje počivalište uskoka.

Natkriti prostori uokolo otvarali bi se na taj otvoreni prostor otvorima u obliku kamenih arkada — kakve još danas postoje u klaustaru bivšeg samostana. One bi odgovarale osnovnom građevnom materijalu iz kojeg bi Mauzolej bio izgrađen, tj. kamenu.

Prednji, ulazni dio uz toranj bio bi viši od ostalih dijelova. U gornjem bi katu sadržavao prostorije uprave, a bio bi viši već zato da njegova masa u što većoj visini pridržava toranj koga bi trebalo statički učvrstiti i sa koga treba skinuti kasnije stavljenju žbuku te ga ostaviti u originalnom materijalu izgradnje: kamenu. Ta ulazna masa bila bi perforirana samo velikim ulaznim otvorom također u obliku luka, tim čestim motivom Senja, jer to odgovara karakteru građevnog materijala, kamenu, kao i samom karakteru objekta. Ulazni otvor bio bi zatvoren samo rešetkama i tako bi unutrašnjost Mauzoleja — patio okružen arkadama — privlačio pogled prolazniku i pozivao ga na obilazak. Jednostavno pročelje koje svojom stanovitom težinom odgovara duhu senjske arhitekture, a svojom jednostavnom monumentalnošću sadržaju, osim natpisa Uskočki mauzolej, moglo bi biti obogaćeno sačuvanim pločama s pročelja crkve sv. Franje. Krovište u Senju uobičajenog nagiba bilo bi pokriveno žljebnjacima. Izvana zatvoren, bez drugih otvora osim ulaznog, izgrađen u kamenu, građevnom materijalu jučerašnjem, današnjem i sutrašnjem, s otvorima koji su mu svojstveni, taj bi se jednostavni objekt bez ikakvih Senju stranih detalja vjerojatno potpuno uklopio u ambijent grada i svojom jednostavnom monumentalnošću, stanovite težine, vjerojatno dostojno odgovarao sadržaju.

Prije izgradnje Mauzoleja trebalo bi arheološki ispitati stare grobnice ispod poda, a istovremeno s izgradnjom njegovom trebalo bi bar djelomično uspostaviti originalna pročelja u njegovoj blizini — bivšoj crkvi sv. Ivana (Uskok) i kućama koje su na portalima ukrašene »uskočkim glavama«.

Zusammenfassung

ZU WELCHEM ZWECK DEN PLATZ DER ZERSTÖRTEN FRANZISKANER-GEDÄCHTNISKIRCHE IN SENJ BESTIMMEN?

von M. VILIČIĆ

Die Franziskanerkirche von Senj wird zum Erstenmal im Jahre 1272 und in verschiedenen Schenkungsurkunden der nächstfolgenden Jahre erwähnt. Jedoch die ältesten Historiker, wie Valvazor (1689), Pavao Vitezović (1696) und Farlati (1769) behaupten, nach ihren Aufzeichnungen über Senj, dass die Kirche des »Hl. Ferenc« bei Senj im Jahre 1297 von den Fürsten der Frankopaner errichtet, nach weiteren dokumentalen Aufzeichnungen dann aber ausserhalb der Stadtmauern aufgebaut wurde. Um die Hälfte des XVI. Jahrhunderts wurde sie aber, genau so wie auch alle anderen Gebäude ausserhalb der Stadtmauern, zerstört, um somit den Türken keine Zufluchtsstätte zu bieten. Die neue Franziskanerkirche erbaute man dann aber innerhalb der Stadtmauern, vielleicht gerade auf diesem Platz, von dem die ersten Aufzeichnungen bestehen. Den Bau führte der damalige Hauptmann von Senj Ivan Lenković, der auch als Erbauer der Festung »Nehaj« oberhalb von Senj sehr bekannt ist.

Obwohl die Kirche selbst in verschiedenen Dokumenten schon vom Anfang des XVI. Jahrhunderts an erwähnt wird, bestehen von ihr nur sehr wenige Aufzeichnungen. Am Ende des XVIII. Jahrhunderts wird Kirche und Kloster von den Franziskanern verlassen, das Kloster wurde in eine Theologische Bildungsanstalt umgewandelt, während die Kirche dann im XVIII. und XIX. Jahrhundert einige Umformungen erlebte. So wurden zum Beispiel im Jahre 1888 gelegentlich einer Restauration der Interieur die Grabplatten vom Boden gehoben und in die Mauern versetzt. Die alte Kirche war nämlich das Familiengrab der Frankopaner bis zum XV. Jahrhundert, während die neue Kirche in der Stadt vom Anfang ihrer Erbauung um die Mitte des XVI. Jahrhunderts an, ein Pantheon der Senjer Uskoken wurde und in sich bis vor dem zweiten Weltkrieg noch zweiunddreissig gut erhaltene Grabplatten verbürgte.

Im II. Weltkrieg wurden im Jahre 1943 das Kirchengebäude vollkommen zerstört und der Kirchturm, sowie auch das Kloster gelegentlich der Bombardierung von Senj schwer beschädigt.

Die Kirche ist gewöhnlich als eine »Romanische Basilika« beschrieben, erhielt aber, trotzdem sie um die Mitte des XVI. Jahrhunderts erbaut wurde, grundrissliche und räumliche, vor der Erneuerung sicher auch förmliche Charakteren der Frühen Gotik, typisch der alten Franziskanischen Predigerkirchen, aber trotzdem mit einem renaissanceischem Portal als Kennzeichen der Zeit ihrer Erbauung.

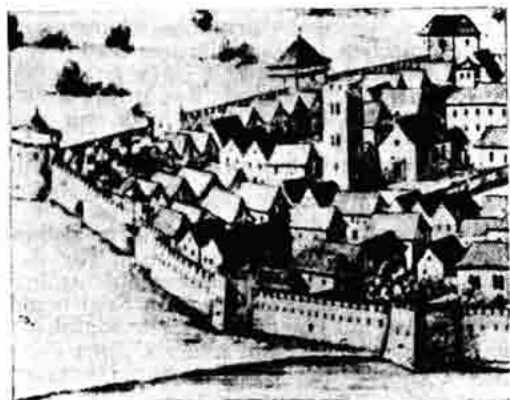
So reihte sich diese Kirche mehr durch ihre Geschichte als durch ihre architektonischen Qualitäten als eines der grössten Denkmäler von Senj in dessen Vergangenheit ein.

Der Raum, den diese Kirche einst eingenommen hatte, ist heute nur mit Steinblöcken umsäumt und es drängt sich die Frage auf, was auf ihm heute errichten?

Die Kirche des Hl. Franjo war so aufgestellt, dass vor zwei ihrer nördlichen Vorderseiten enge Gassen führten, die sehr charakteristisch für das gut erhaltene mittelalterliche Ambient von Senj sind. Gerade diese ambientschen Werte, die Senj so erfolgreich zu erhalten vermöchte, sind das, was in Senj heute urbanistisch — architektonisch am wertvollsten ist. Mit einer Vorderseite schmiegte sie sich an das Kloster, während sich die Hauptvorderseite auf einen kleinen Platz orientierte, den eine typisch mittelalterliche Verbreitung von Strassenkretzungen bildete.

Ohne Rücksicht auf das, welchem Zwecke der Bau eines neuen Objektes auf diesem Platz auch dienen möge, ist vorzusetzen, dass man die alten Baulinien beibehalten müsste, um damit die Kontinuität der Gassen und das eigentliche Raumerlebnis zu erhalten. Der beschädigte Turm — den man ebenfalls erhalten möchte — verlangt vor sich ein Objekt von bestimmter Monumentalität, und der Platz selbst, auf dem vor Langem die Uskokon begraben wurden, legt uns den Gedanken auf (den schon gleich nach dem Kriege der damalige Vorsitzende des Senjer Museumsvereins Dr. Vuk Krajač initiierte), hier ein USKOKEN-MAUSOLEUM, zu errichten, das auf die Dauer als ein Gedenken an die mutigen Beschützer nicht nur von Senj, sondern auch als »Vormauer des Christentums« und Verteidiger des westlichen Europas vor den Vordringen der Türken dienen soll.

Nach den vorgeschlagenen Skizzen der erdachten architektonischen Lösung — ausgearbeitet auf das Gesuch des Herrn Prof. Ante Glavičić, Direktor des Städtischen Museums Senj und Angerer der erneuten Aktion für die Errichtung eines Mausoleums — würde das Objekt des Uskokon-Mausoleums grundrisslich die äusseren Umrisse der alten zerstörten Kirche des Hl. Franjo beibehalten und genau so, wie das früher neben ihr stehende Franziskaner-Kloster einen für solche Kloster typischen Mittelhof hatte, so würde auch das Mausoleum einen in der Mitte offenstehenden Raum haben, um den sich dann rundherum ein bedeckter Raum kontinuierlich ergeben würde, in dem man die erhaltenen Grabplatten und übrigen architektonischen Überreste der alten zerstörten Kirche des Hl. Franjo ausstellen würde. Dieser unüberdeckte Teil des Mausoleums in zwei Etagen, würde in der unteren Etage so getafelt sein, dass einleichter Überhang einiger Flächen von gewissen Dimensionen an die Grabplatten erinnern würden, die an diesem Ort jahrhundertlang die letzten Ruhestätten der Uskokon bedeckten. Dieser erwähnte Teil gegenüber des Eingangs könnte dann mit Erscheinungen aus dem Leben von Senj und der Uskokon, bereichert mit Skulpturen zu dessen Ehren, versehen und geschmückt sein. Die bedeckten Räume rundherum würden sich auf diesen zentralen offenen Raum in Form von Arkaden eröffnen, wie wir sie ähnlich heute noch im Hofe des nebenanliegenden früheren Klosters finden, und deren Baumaterial genau dem entspricht, aus welchem auch das Mausoleum gebaut werden sollte — aus Stein. Das nach aussen hin vollkommen abgeschlossene Objekt würde sich mit einem Durchgang, der nur mit einem Gitter versehen wäre, auf den Kleinen Platz hinaus eröffnen, um somit den Blick der Passanten anzuziehen und sie zu einem Rundgang in den Innenteil einzuladen. Das Eingangsmassiv um Turm würde etwas höher sein um dadurch den Turm in grösserer Höhe zu stützen, auch die Arbeitsräume würde der erste Stock enthalten. So ein erdachtes Uskokon-Mausoleum, gebaut aus Stein, dem Baumaterial von Gestern, heute und morgen, mit seinen eigentümlich geschaffenen Durchlässen und ohne der Stadt Senj fremder Detaile, würde sich vollkommen in das Ambient von Senj einschalten und mit seiner einfachen Monumentalität einer gewissen Schwere, die dem Geist der Senjer Architektur entspricht, würdevoll dem Inhalt entsprechen.

Sl. 115. — Sjevni dio starog gradu Senja prema Valvasoru, 1687.